

Näring, fukt och värme ger svampväxt	1
Minska värmen	1
Minska näringen	1
Minska fukten	2
Ströa nysågat virke	2
Paket	3
Upplag	3
Strö för tork	4
Torka	6
Ströa virke som tas in	7

Nysågat fuktigt virke med sågspån är ett utmärkt material för att odla olika typer av svamp och mögel. Kombinera med lagom värme och det blir en allvarlig risk att tänka på för ägare av småskaliga sågverk.

Genom att torka det sågade virket så snabbt och effektivt som möjligt kan man minimera denna risk. Här redovisas några enkla metoder som kan användas för småskaliga sågverk.

Näring, fukt och värme ger svampväxt

Det finns gott om svampsporer i luften utomhus. Om stockar har fått ligga en tid kan de vara angripna av svamp i ändträet eller i mantelytan. När man sedan sågar upp det virket så kommer det alltså att finnas gott om svamp som kan förstöra eller förfula det sågade virket.

Svampar trivs bäst vid temperaturer mellan 20 och 40 grader. Men kan fortfarande vara ett problem mellan 0 och 50 grader. Detta innebär att det är att utmana ödet att såga på sommaren, Man måste då försöka se till att virket får torka så snabbt som möjligt.

Minska värmen

Om man sågar när det är under 10 grader behöver man inte vara så orolig för svampväxt. Risker finns där, men tillväxten är ganska långsam, Men låter man nysågat virke ligga oströat tillsammans med mycket sågspån så kommer det att bli svampväxt så länge det är plusgrader.

Det behöver inte vara något fel att såga på sommaren, men man bör då vara extra försiktig eftersom svamptillväxten på grund av den högre värmen är mycket snabbare än under andra årstider. Å andra sidan kan ju virket torka snabbare ute under sommaren om vädret är torrt,

Det nysågade virket som fortfarande har sågspån på sig bör ligga så svalt som möjligt. Utnyttja skugga om möjligt.

Minska näringen

Genom att försöka hantera det sågade virket så att sågspån snabbt trillar av minskar man ytan som kan angripas av svamp. Sågspån ger svamp massor med lätt tillgänglig näring genom att ytan är så stor i förhållande till volymen, och svampen som fått fäste i sågspånet kan gå över till virket.

Ett knep är att omedelbart lägga det sågade virket luftigt så att det kan torka snabbt på ytan. Medan man hanterat det i kommande steg vänder man på virket ett halvt varv och knackar det lätt i något så att sågspån på ytan snabbt torkar ut och kan ramla bort. Man bör se till att sågspånet inte ramlar på andra brädor. Då sprider man eventuellt mögelkällor istället för att minska dem.

Hur torkar de stora sågverken?

För att minska risken för svamp/mögel, och för att korta torktiden, så använder de varmluft och fläktar. Genom värmeväxlare och genom att kondensera ut fukten kan det göras ganska effektivt. Det används temperaturer på mellan 70 och 90 grader, vilket får till följd att virket i princip blir steriliserat.

En nackdel med att torka med höjd temperatur är att det då torkar snabbare på ytan. Det finns då en risk för att socker stannar kvar där och att det gör virket mer känsligt för svamp och mögel om det råkar bli fuktigt på nytt.

Minska fukten

Se till att virket får torka så snabbt som möjligt. För småskaliga sågverk innebär det att ströa upp så fort som möjligt och se till att virket placeras luftigt på en blåsigt plats, med täckning så att det inte blir fuktigt på nytt om det skulle regna.

Ströa nysågat virke

Att ströa innebär att man lägger ribbor på tvärs mellan lager av virke, brädor, reglar och plank. Man gör det för att underlätta torkprocessen. Man vill att vinden (eller luft från en fläkt) skall kunna blåsa in mellan lagren av virke och föra bort fukt. Typiskt försöker man stapla på höjden och inte på bredden, för att utnyttja vinden så mycket som möjligt.

Man skall vara noga med att all bark är borta från det sågade virket! Annars finns det risk för insektsangrepp.

Paket

Ofta arbetar man med paket av virke som ligger uppstaplade på tork. Ett paket består av virke som man hanterar som en enhet. Om man har en frontlastare så innebär det att man kan köra runt paketet på frontlastaren. Annars kan det vara en mängd som är lagom för att hantera med en handdragen vagn eller liknande. Det är lättare att hålla reda på hur länge ett antal paket legat på tork än om man blandar det sågade virket huller om buller.

Ett exempel på paketstorlek, om man har frontlastare och bandsåg, kan vara en meter brett och en meter högt och sedan lite varierande längder. Men det kan variera friskt beroende på olika förutsättningar.

Virkesupplag med virkespaket. Bild från Wikipedia, av användaren "Edaen"

Större sågverk sorterar virket redan nu, i olika paket beroende på dimensioner. Med ett mindre sågverk är det mera troligt att man måste blanda olika längder och dimensioner av virke i paketerna, men varje lager bör ha samma tjocklek, naturligtvis.

Med fördel (se nedan) kan ett paket ha ett par lager lite grövre och kortare dimensioner i botten, och sedan klenare upptill. Däremot är det bäst om det är samma träslag i paketerna, eftersom torktiderna kan skilja en hel del.

Man bör undvika att det sticker ut enstaka bitar i ändarna på paketet. Istället kan man dra ut varannan bräda/regel så att ändarna blir raka och paketet lika långt som den längsta brädan/regeln. Då får allt virke stöd och man undviker att det torkar krokigt.

För att undvika att det torkar för fort i ändarna, så att virket spricker, kan man måla ändarna med någon gammal färg man har liggande. Särskilt på vindsidan eller där solen kan komma åt. Annars kan man behöva kapa bort någon decimeter i ändarna på grund av torksprickor.

Upplag

När man torkar virket är det viktigt att det kommer upp en bit från marken, så att det blir bra luftcirkulation under. Annars kan fukt från växtlighet och dagg ge upphov till svampväxt på de understa delarna. Det gäller särskilt om man sätter ut virket att torka på en äng eller en vall. Har man tillgång till en

hårdgjord yta och kan torka på den så behöver man inte komma upp fullt så högt för att få bra luftcirkulation under.

En enkel lösning för tillfälligt bruk är två kraftigare bockar som är omkring en halvmeter höga. Fördelen med bockarna är att man kan ta in dem när man inte längre behöver dem. Istället för bockar kan man använda andra typer av mer eller mindre permanenta upplag.

Om man arbetar på en plan hårdgjord yta kan man gärna använda fler upplag än två. Men annars räcker det om man är lite omsorgsfull med strö och hur man lägger virket.

Om man bara har två upplag bör de vara ungefär 25% - 30% in från ytterkanten av paketen. Man bör då också börja med ett par lager grövre virke som regler och plank. Gärna något kortare apterat i början för att undvika att det sviktat för mycket. Rakt ovanför kontaktpunkten med upplagen bör man lägga dubbla strö (minst) för att minska risken för att virket pressas ihop av tyngden ovanifrån.

Strö för tork

Normal använder man ribbor som har ett kvadratisk tvärsnitt ca 25x25 mm (1 tum) grova som strö. Dessa ribbor kan man snabbt såga upp genom att klyva brädor upprepade gånger. Frodvuxen gran kan vara ett lämpligt material. Ribborna kan återanvändas många år, men bör kasseras omedelbart om man ser att de fått blånad eller annan svampväxt. Annars kan de sprida svamp.

Finlir när man ströar

För att undvika att dagg eller regn leds in längs strö-reglarna bör man undvika att de sticker ut. De bör vara minst en halv centimeter innanför kanten på paketen. Man kan ganska enkelt åstadkomma det även i efterhand genom att knacka in ströet och dra ut brädor lite.

Dra även ut varannan bräda/regel i längdled för att få jämna ändrar på paketen. Då får allt virke stöd medan det torkar, och det torkar jämnare.

Strö av furu kan vara olämpligt att använda, särskilt för furu. Orsaken är att det är extra känsligt för blånad, en svampväxt, som då lätt kan gå över till det ströade virket. Torr björk kan vara bra som strö för furu, just för att undvika blånad.

Om man sågat upp grövre virke, kanske 75 mm eller mer, kan det vara lämpligt med grövre strö, upp emot 50 mm eller mer, för att öka ventilationen. Annars kan det ta väldigt lång tid att torka.

För att underlätta torkningen bör "paketen" med virke som ligger på tork inte vara för breda. Beroende på vad det är för virke du sågar och vilka hjälpmedel (frontlastare/vagnar/handkraft mm) du har för att hantera paketen kan bredden variera. För många kan kanske en meter vara lagom. Det innebär i så fall att ribborna man använder som strö skall vara en meter långa. Eftersom du återanvänder ströet så är det lönt att lägga lite omsorg på det. Var noga med att måtten är precisa. Det blir då enklare att ströa upp virket prydligt och stabilt.

Efterhand som man sågar bör man ströa upp virket, särskilt om det är varmt ute. Har du tillgång till frontlastare kan du göra paketet färdigt med en gång. Annars kan du ströa lite grovt på en vagn som du sedan använder för att transporterar till torkplatsen där du ströar upp paketet noggrannare för att torka.

Se till att lägga ströna rakt ovanför varandra så att vikten av paketet kan gå ner i upplagen utan att virke behöver krökas eller svikta.

Avståndet i sidled mellan brädor/reglar bör vara minst lika mycket som mellan dem i höjdedd. Ta hellre bort en regel/bräda och öka mellanrummet än att pressa ihop. Luften skall blåsa även mellan virket i samma lager.

Beroende på vad det är för virke du ströar upp kan avstånden variera mellan 50 cm och en meter. Ströar du för tätt hindrar du torkningen. Ströar du för glest kan virket svikta och torka böjt.

För att hålla ihop paket då man flyttar dem med frontlastare kan det vara bra att lägga två spännband om ytterändarna. En regel upptill och en nedtill, som är lika långa som paketet är brett, kan användas för att se till att paketet kläms ihop bara på höjden.

Paketet blir stabilast och starkast om man har lika längd på allt virke. I praktiken får man vara beredd att blanda lite. För att få upp stabilitet och styrka kan det vara bra att ha grövre och kortare virke i botten, och sedan öka bredden uppåt. Det är särskilt bra om man bara har två upplag. Risken för att det sviktar i ändarna och på mitten minskar då. Medan man sågar kan man lägga undan bitar som passar att "bottna" nästa paket med.

Försortera virket medan det torkar

Medan virket torkar bör man titta till det ibland så att upplagen inte börjar luta eller taket läcker.

Samtidigt kan man kontrollera ändträet på det sågade virket och markera intressanta bitar. Reglar, plank och brädor som råkar ha stående årsringar kan vara extra intressanta att använda för mer krävande snickeriarbeten. Exempelvis

bordsskivor, lådor, golv och dörrar.

Stående årsringar ger mindre deformation vid fuktförändringar och de slår sig inte så lätt. Se även: [Sågteknik](#)

Sätt ett rött kryss med märkpenna i änden på sådana bitar. Då blir det lättare att sortera undan dem till "finhyllan". Om du säljer virke slipper du då också råka ut för att någon plockar ut russinen ur ditt sågade virke, men betalar normalpris. De kryssade bitarna bör du ta 2-4 ggr normala priset för. Eller så behåller du dem för dina egna projekt.

Torka

Paketen med ströat virke staplas och placeras ute på en luftig och blåsig plats. Prova olika vinklar mot den förhärskande vindriktningen. Det är inte självklart att det blir bäst torkeffekt om man placerar paketen vinkelrätt mot vinden. Ett populärt sätt att placera dem är i ca 30 graders vinkel mot vinden, med så mycket lucka att man kan komma åt paketet med frontlastare eller en vagn. Den placeringen ökar vindhastigheten mellan paketen och det tycks då ibland bli ett "sug" bakom paketen som hjälper till att ventilera genom paketen extra bra.

Beroende på vilka verktyg och maskiner du har till ditt förfogande så kan flera paket staplas ovanpå varandra för att spara utrymme och komma upp i höjd. Tyngden gör också att det blir press på paketen så att virket behåller formen medan det torkar. Ett alternativ kan vara att spänna ett par spänband om paketen för att öka pressen medan de torkar.

Ovanpå det översta paketet kan man lägga ett par reglar så att man sedan kan lägga ytor i 2-3 överlappande lager lutande på tvärs som ett tak. Det bör vara mellanrum mellan "taket" och virket så att det kan bli bra luftcirkulation även där. Om man arbetar med frontlastare kan man göra ett par mindre paket med mer fast monterat tak, som vid behov kan tas bort och sedan åter placeras över det översta paketet.

Ett bra alternativ kan vara gamla takpåtar från rivningar.

För att komma in med gafflarna, om man har frontlastare, kan man använda grövre reglar som upplag mellan paketen.

Hur länge virket skall ligga på tork beror på väder och vind, hur grovt virket är och vilken sorts trä det är. Man kan med fördel skaffa sig en fuktmätare så att man kan följa torkprocessen. Tänk bara på att virket kan vara torrt på ytan, men fortfarande fuktigt inuti. Det kan därför vara bra att kapa en bit och prova inne i virket innan man tar in det torra virket.

Det är normalt bäst att försöka följa väderutvecklingen. Efter en torr och blåsig period kan det vara bäst att ta in virket, hellre än att låta det vara kvar ute under en fuktigare period.

Precis som för ved är det bäst att torka virke under tidig vår. En gynnsam planering kan vara att fälla timmer på vintern/senhösten, såga upp sen vinter eller tidig vår och låta det torka fram till sommaren. Och kanske ta in det innan sommar-regnen kommer. Under hösten och sommaren snickrar man upp virket.

Det är riskabelt att lägga ut virke för att torka efter midsommar. Det är då stor risk för att det inte torkar alls, eftersom det då ofta är nederbörd och högre luftfuktighet, utan att det bara blir svampväxt och mögel.

Ströa virke som tas in

Man kan ta in de torkade paketen som de är, när virket är torrt. Men de flesta vill troligen sortera upp virket i olika dimensioner.

Om virket är HELT torrt kan man då lägga ihop virket. Men om det har torkat ute så är det inte helt torrt, utan man bör ströa även nu. Men man kan då nöja sig med tunnare ribb. Exempelvis 5 mm. Då tar virket inte så mycket plats som som det hade varit ströat med 25 mm. Samtidigt kan torkprocessen fortsätta även efter att man tagit in virket. Eventuellt kan man köra med en fläkt en tid.

Författare:

- [Anders Larsen](#) (23 edits)
- [Mårten Swärd](#) (1 edits)

Undersidor: